

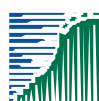
Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal 2002-2006

EEN TERUGBLIK OP HET BBI - BOSSENBELEID

Opgesteld door de Interdepartementale Werkgroep BBI-Bossen

Ministerie van
Buitenlandse Zaken

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2006 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK nr. 2006/nr.047
Ede, 2006

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.
Dit is een gemeenschappelijke uitgave van het Ministerie VROM, Ministerie van BuZa
en het Ministerie van LNV

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder
vermelding van code 2006/dk047 en het aantal exemplaren.

Oplage 100 exemplaren

Samenstelling Interdepartementale Werkgroep BBI-Bossen

Druk Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij

Foto's Herman Savenije

Productie Directie Kennis
 Bedrijfsvoering/Publicatiezaken
 Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
 Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
 Telefoon : 0318 822500
 Fax : 0318 822550
 E-mail : DKinfobalie@minlnv.nl

Inhoudsopgave

Lijst van Afkortingen.....	4
1. Inleiding	5
1.1 Bossen in het Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI).....	5
1.2 Deze notitie	6
2. Stand van Zaken	7
2.1 De 10 BBI bossendoelstellingen.....	7
2.2 Bossen in andere BBI- thema's.....	17
2.3 Bestedingen: omvang en trends	18
2.4 Organisatie, proces en communicatie rondom BBI-Bossen	20
2.5 Een korte terugblik	22
3. Een doorkijk met de maatschappelijke organisaties.....	23
Informatiebronnen.....	28
Bijlage 1: Prioritering bossendoelstellingen door de deelnemers	29

Lijst van Afkortingen

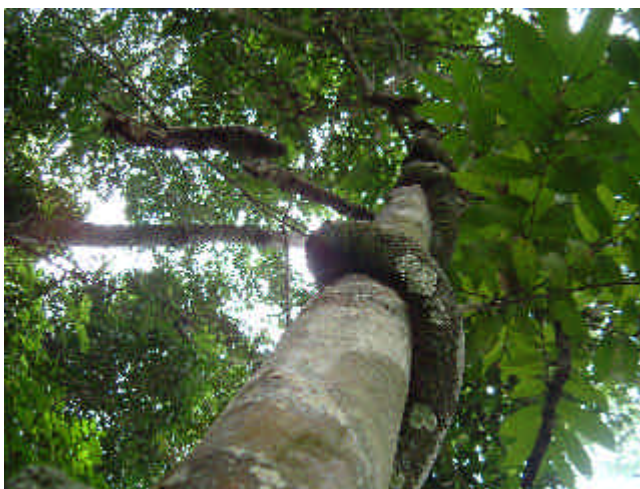
AFP	Asian Forest Partnership	MEA	Millennium Ecosystem Assessment
BBI	Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal 2002 –2006	MOE	Midden en Oost Europa
BRL	Beoordelingsrichtlijn duurzaam geproduceerd hout	NC-IUCN	Nederlands Comité voor IUCN
BZ/OS	Ministerie van Buitenlandse Zaken, Directoraat Internationaal Ontwikkelingssamenwerking	NUFFIC	Netherlands Organization for International Cooperation in Higher Education
CBD	UN Convention on Biodiversity	Nfp	National forest programme
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research	ODI	Overseas Development Institute
CIFOR	Centre for International Forestry Research	PEEN	Pan Europees Ecologisch Netwerk
CITES	Convention on the International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora	PEBLDS	Pan European Biological and Landscape Diversity Strategy
COFO	FAO Committee on Forestry	PROSEA	Project on Plant Resources in South East Asia
ETFAG	European Tropical Forest Advisors Group	PROTA	Project on Plant Resources in Tropical Africa
ETFRN	European Tropical Forest Research Network	PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
EU	Europese Unie	RTR	Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud (1991)
FAO	Food and Agricultural Organization of the United Nations	SEBI2010	Programme on Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators
FLEGT	Forest Law Enforcement, Governance and Trade	SMOM	Subsidieregeling maatschappelijke organisaties en milieu
ICRAF	International Centre for Research in Agroforestry – the World Agroforestry Centre	SNV	Netherlands Organization for Development Cooperation
IAC	International Agricultural Centre	UEMOA	Union Economique et Monétaire Ouest Africaine
IIED	International Institute for Environment and Development	UNCCD	UN Convention to Combat Desertification
ITTA	International Timber Trade Agreement	UNEP	United Nations Environmental Programme
ITTO	International Timber Trade Organization	UNFF	United Nations Forum on Forests
IUCN	World Conservation Union	VPA	Voluntary Partnership Agreement
IUFRO	International Union of Forest Research Organizations	VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	VVNH	Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
MATRA	Programma Maatschappelijke Transformatie Midden en Oost Europa	WB	World Bank
MCPFE	Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe	WCMC	World Conservation Monitoring Centre
MDG	Millennium Development Goal	WSSD	World Summit on Sustainable Development (Johannesburg, 2002)
MEA	Multilateral Environmental Agreement	WTO	World Trade Organization
		WUR	Wageningen University and Research Centre
		WWF	World Wildlife Fund

1. Inleiding

1.1 *Bossen in het Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI)*

In het Internationale Beleidsprogramma Biodiversiteit (BBI) 2002–2006 zijn bossen één van de prioritaire ecosystemen. Leidend voor de Nederlandse inzet is het Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud (RTR) uit 1991, met dien verstande dat de doelstellingen daarvan inmiddels zijn verbreed naar alle typen bos. Ook afspraken gemaakt binnen de Europese Unie en in een aantal internationale fora en organisaties geven sturing aan het Nederlandse internationale bossenbeleid. Nederland spendeert gemiddeld circa € 70 miljoen per jaar aan haar bossenbeleid en is daarmee wereldwijd een van de meest toonaangevende donoren op dit gebied.

In het bossenhoofdstuk van het BBI (blz. 61-66) worden de hoofdlijnen van het Nederlandse internationale bossenbeleid toegelicht. Bossen komen ook zijdelings terug in de BBI hoofdstukken over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, Droge Gebieden, Klimaat en Water. Deze prioriteiten zijn verder uitgewerkt in een gedetailleerd werkprogramma dat de verschillende activiteiten omvat die de zes betrokken departementen op internationaal bossengebied uitvoeren. Centraal daarbij staan het Ministerie van LNV dat verantwoordelijk is voor het Nederlandse bossenbeleid en het Ministerie van BZ dat middels haar ontwikkelingsbeleid grote investeringen in duurzaam bosbeheer en armoedebestrijding doet. VROM speelt een hoofdrol in de Nederlandse discussie over de erkenning van certificeringssystemen op het gebied van duurzaamheid en legaliteit: een discussie die zich steeds nauwer met het Europese en internationale bossendebat vervlecht.

Sinds de opstelling van het BBI in 2002 is een groot aantal activiteiten uitgevoerd. Om de uitvoering van deze activiteiten te kunnen volgen is een BBI-monitor¹ ontwikkeld waarin de hoofddoelstellingen en de daaraan gekoppelde activiteiten benoemd zijn. Daarnaast is er een interdepartementale werkgroep BBI bossen opgezet die 1) de voortgang in de uitvoering van het internationale bossenbeleid bewaakt, 2) nieuwe trends in internationaal bosbeleid signaleert en 3) de contacten met maatschappelijke organisaties betrokken bij de formulering en uitvoering van het bossenbeleid onderhoudt. Veranderingen in de internationale en nationale beleidscontext zijn aanleiding geweest voor accentverschuivingen in het activiteitenprogramma

¹ Zie: <http://netherlands.biodiv-chm.org> onder Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal. De 'Beleidsmonitor Biodiversiteit' is een database waarmee op eenvoudige wijze overzichten van beleidsonderdelen of thema's kunnen worden gemaakt, internationale verplichtingen aan Nederlands beleid kunnen worden gerelateerd en de voortgang van de uitvoering kan worden gecoördineerd en gecontroleerd.

De laatste actualisering van het onderdeel bossen in de BBI-monitor en de Proforis-database² vormt de basis voor dit document.

1.2 Deze notitie

Deze notitie geeft een overzicht van de voortgang van de uitvoering van het BBI-bossenprogramma in de afgelopen 3 jaar. Doel van de notitie is op de eerste plaats om de betrokken partijen te informeren over de wijze waarop het bossenprogramma zich heeft ontwikkeld. Deze notitie en de bijeenkomst van 30 november beogen een bijdrage te leveren aan de discussie over toekomstige prioriteiten in het Nederlandse bossenbeleid. Dit gebeurt onder andere met het oog op de op handen zijnde evaluatie van het huidige BBI in het najaar van 2005, de evaluatie van het RTR in 2005/2006 en een eventuele volgende fase van het BBI in 2007. Deze notitie is echter geen evaluatie van het door Nederland gefinancierde internationale bossenprogramma. De BBI-monitor heeft noch het detail, noch de volledigheid om een dergelijke evaluatie mogelijk te maken. Daarbij is het ook niet aan de interdepartementale werkgroep BBI bossen om het eigen werk te beoordelen. Deze notitie brengt vooral in kaart in hoeverre de uitgangspunten, doelstellingen en prioriteiten uit 2002 nog steeds van toepassing zijn anno 2005 en wil de wijze waarop een eventueel vervolg op het BBI het beste georganiseerd kan worden bespreekbaar maken.

In hoofdstuk 2 wordt een algemeen overzicht gegeven van de stand van zaken met betrekking tot de 10 belangrijkste bossendoelstellingen uit het BBI. Het omvat ook een schatting van de uitgaven op het bossendossier in de afgelopen jaren gevolgd door een overzicht van de organisatie en communicatie rondom het BBI-bossen dossier in paragraaf 2.3.

Hoofdstuk 3 geeft een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van een werkbijeenkomst die op 30 november 2005 op het IVN in Amsterdam plaatsvond met maatschappelijke organisaties. Centraal op die dag stonden een terugblik op het BBI-bossenprogramma en vraag hoe de overheid in de toekomst het beste kan inspelen op de veranderende beleidsomgeving, qua inhoud en proces.

² Zie: <http://www.proforis.nl>. De Proforis database – beheerd door het IAC - geeft informatie over door de Nederlandse overheid gefinancierde programma's en op het gebied van natuur, bossen, water en biologische diversiteit. In juli 2005 bevatte Proforis database informatie over ca 3000 projecten.

2. Stand van Zaken

2.1 De 10 BBI bossendoelstellingen

De in het BBI geformuleerde doelstellingen vallen uiteen in de volgende tien doelstellingen (zie BBI blz 64-65), welke in grote lijnen overeenkomen met die van het RTR van 1991:

1. Mondiaal bindende afspraken over bescherming en duurzaam gebruik van bossen.
2. Regionale netwerken van beschermde bosgebieden
3. Integreeren van bossenprogramma's in armoedebestrijding;
4. Nationale bossenprogramma's;
5. In WTO- en ITTO-verband bevorderen duurzaam bosbeheer en legale houthandel;
6. Graadmeters en indicatoren voor duurzaam bosbeheer in 2010;
7. Waardering en beloning niet-vermarktbaar bosfuncties;
8. Bevordering van duurzaam geproduceerd hout op Nederlandse markt;
9. Assistentie aan landen voor duurzaam multifunctioneel bosbeheer;
10. Bossenonderzoek en - onderwijs.

Deze structuur is ook gehanteerd in het navolgende overzicht. Voor elk van de doelstellingen was een aantal prioritaire acties geformuleerd. Een inschatting van de realisering van deze acties vormde de basis voor de beschrijvingen van de voortgang.

Doelstelling 1: Nederland stelt zich als taak dat in 2010 mondiaal bindende afspraken over bescherming en duurzaam gebruik van bossen concreet zijn uitgewerkt.

Nederland neemt actief deel aan de internationale discussie in de diverse internationale bossenfora en organisaties, zoals de CBD, UNFF, ITTO, COFO. In haar streven naar het maken van bindend afspraken heeft Nederland met name ingezet op het ondersteunen van de samenwerking tussen de voor bossen en biodiversiteit relevante fora en organisaties; en het bevorderen van de uitvoering van de actieprogramma's die voortkomen uit deze fora en organisaties.

United Nations Forum on Forests (UNFF). Tijdens het NL EU-voorzitterschap in de 2^e helft van 2004 en ook tijdens het daaropvolgend voorzitterschap van Luxemburg is met veel ambitie getrokken aan het UNFF-dossier³. De belangentegenstellingen in relatie tot bossen blijven echter groot en het UNFF proces heeft niet geleid tot een bossenverdrag. Het maximaal haalbare zal waarschijnlijk het aannemen van een Code of Conduct zijn tijdens UNFF6, begin 2006. Deze gedragscode zet landen aan tot het verrichten van grotere inspanningen op het gebied van duurzaam bosbeheer.

Biodiversiteitsverdrag (CBD). Het Biodiversiteitsverdrag kent sinds 1998 een werkprogramma op het gebied van bossen dat in 2002 mede door inzet van Nederland op de zesde Conferentie van Partijen (COP6) is uitgebreid. De doorwerking van dit *Expanded programme of work on Forest Biological Diversity* in het biodiversiteitsbeleid van de

³ Nederland heeft het daaropvolgende Luxemburgse voorzitterschap ondersteund op het UNFF-dossier.

lidstaten is nog niet duidelijk zichtbaar. Over de uitvoering van dit zogeheten *Programme of Work* zal in 2008 gerapporteerd worden.

Nederland heeft getracht om door middel van detacheringen en de financiële ondersteuning de samenwerking tussen de Secretariaten van het UNFF en het CBD te versterken. In de praktijk blijkt dit door institutionele verschillen moeizaam. De internationale bossendiscussie binnen UNFF en de CBD heeft er wel toe geleid dat bossen meer in de context van armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling worden bekeken. Het streven naar duurzaam bosbeheer wordt nu veeleer gezien als een sociaal-economisch, maatschappelijk en bestuurlijk vraagstuk met mondiale dimensies en niet meer als een puur technisch probleem. De instelling van het Collaborative Partnership on Forests waarin 14 internationale verdragen en organisaties zitting nemen biedt kansen voor een betere samenwerking en afstemming tussen de betrokken partijen.

International Tropical Timber Organisation (ITTO). De International Tropical Timber Agreement is het enige bindende mondiale bossenverdrag waarvan naar schatting 60 consumenten- en producentenlanden lid zijn. De ITTO heeft zich gedurende de jaren 90 ontpopt tot de leidende internationale organisatie op het gebied van certificering van duurzaam bosbeheer en speelt thans een rol in het debat over de handel in illegaal gekapt hout. Kenmerkend voor de ITTO is dat de organisatie de beleidsdiscussie koppelt aan de uitvoering van concrete projecten. Het huidige verdrag loopt af in december 2006 en gedurende 2006 wordt er onderhandeld over een nieuw verdrag. Nederland is de op drie na grootste donor van de ITTO en streeft er naar om 1) de mogelijkheden voor thematische financiering te vergroten; 2) de kwaliteit van de project cyclus te versterken en 3) de betrokkenheid van het bedrijfsleven en de handel centraal te stellen. Wat dit laatste betreft is ITTO aanmerkelijk beter gepositioneerd dan UNFF en CBD.

COFO-FAO. Het Committee on Forests van de FAO is de twee jaarlijkse vergadering waarin de lidstaten van de FAO de programmering en begroting van het FAO bossenprogramma bespreken. Dit is van belang omdat de FAO bij uitstek de organisatie is die de bredere internationale bossendiscussie via haar programma's in concrete ondersteuning aan bosrijke landen kan vertalen. Nederland ondersteunt de FAO in het kader van het FAO-NL partnership programma en door middel van steun aan het werk van de NFP-Facility.

Ministerial Conference of Protected Forests Europe (MCPFE). Binnen Europa speelt de MCPFE een stimulerende rol in het bereiken van de nationale en regionale uitvoering van de internationale afspraken. Ook in andere continenten wordt gewerkt aan regionale processen met als doel de verbinding tussen het internationale onderhandelingsproces en de nationale uitvoering te ondersteunen. De afgelopen jaren is hier vooral in Latijns Amerika aan gewerkt.

WSSD Partnerschappen: Als resultaat van de WSSD neemt Nederland deel aan een aantal partnerships, waaronder het Asian Forest Partnership (AFP). Het AFP komt langzaam op gang en kenmerkt zich vooral door een discussie over verschillende aspecten van de bossenproblematiek in Zuidoost Azië. Nederland is een van de weinige landen die op basis van een toezegging van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking een concreet project financiert. Het betreft werk gedaan door WWF- Indonesië op het gebied van 1) de samenwerking met regionale overheden om ontbossing tegen te gaan; 2) het bijeen brengen van aanbieders en afnemers van duurzaam geproduceerd hout en 3) het ondersteunen van de discussie de conversie van bossen ten behoeve van nieuwe oliepalm plantages. LNV heeft een partnerschap met Maleisië dat ook aan deze laatste genoemde problematiek raakt. Hoewel de ingang in de eerste plaats gericht is op het verbeteren van

de kwaliteit van palmolie en het veiligstellen van markt toegang komt ook hier de discussie over bosconversie ten behoeve van oliepalm plantages om de hoek kijken.

Doelstelling 2: Nederland zal in breder regionaal verband de totstandkoming bevorderen van netwerken van beschermde bosgebieden

De totstandkoming van wereldwijde ecologische netwerken is een beleidsprioriteit. Nederland heeft zowel tijdens de 6e als de 7e Conferentie van Partijen bij het Biodiversiteitsverdrag (in 2002 en 2004) prioritair op dit onderwerp ingezet. Voorts is deze benadering actief uitgedragen binnen de EU en een aantal internationale bijeenkomsten zoals het World Parks Congress en het World Conservation Congress.

Belangrijk bij ecologische netwerken is de integratie van beschermde gebieden, bufferzones, en corridors die kunnen bestaan uit duurzaam beheerde landbouwgebieden of bossen. Juist deze integratie blijkt in ontwikkelingslanden vaak moeilijk omdat men bang is dat het beschermingsconcept hierdoor verzwakt wordt of de mogelijkheden voor landbouw of bosbouw beperkt worden. Bovendien vraagt het om een geïntegreerde beheersaanpak waarbij verschillende beleidsinstanties betrokken zijn. Een

op de praktische uitvoering gerichte regionale aanpak blijkt in deze omstandigheden de beste aanknopingspunten te bieden. Dit gebeurt onder andere in Centraal Amerika rond de Meso American Biological Corridor (met behulp van Nederlandse financiering via de Wereldbank). Ook in Zuid Oost Azië (Vietnam) en in Afrika (Congo bekken) wordt het concept naar voren gebracht in relatie tot natuurbescherming en duurzame bosbouw.

In Europees verband wordt door Nederland steun gegeven aan het ontwikkelen van een Europees grensoverschrijdend netwerk van met elkaar verbonden natuurgebieden. Dit gebeurt binnen de EU in het kader van het Natura 2000 programma van de Europese Unie en in een breder verband middels het stimuleren van het Pan Europees Ecologisch Netwerk (PEEN) in het kader van de Pan European Biological and Landscape Diversity Strategy (PEBLDS). Er is door toedoen van Nederland flinke vooruitgang geboekt met het formuleren en accepteren van beleid op het thema ecologische netwerken.

Doelstelling 3: Nederland maakt zich sterk voor het integreren van bossenprogramma's in armoedebestrijding strategieën en het bredere beleid

De hoofddoelstelling van het BZ/OS-beleid is armoedebestrijding. Hiervoor zijn in het BBI met betrekking tot bossen drie lijnen uitgezet:

1. Het binnen armoedebestrijdingstrategieën o.a. in het kader van de Poverty Reduction Strategy Paper's (PRSPs) aandacht vragen voor de rol van bossen bij nationale overheden, Wereldbank en regionale banken;
2. Het bevorderen van duurzaam gebruik van bos als woon- en werkplaats, in het bijzonder voor inheemse volkeren;
3. Het bevorderen van plattelandsontwikkeling en agroforestry.

Wat betreft de eerste lijn, heeft BZ/OS via de Wereldbank steun verleend aan een programma dat de aandacht richt op het leggen van de relatie tussen armoedebestrijding en bossen in de PRSP's. In o.a. Vietnam, Ghana, Senegal en Kaapverdië zijn aspecten van bosbeheer in de PRPS's geïntegreerd mede door extra inspanning van Nederland.

Binnen de tweede lijn, het bevorderen van duurzaam bosbeheer zijn zowel via de bilaterale samenwerking als via financiering van NGO's vele activiteiten ontplooid.

BZ/OS heeft 36 landen waarmee een bilaterale samenwerkingsrelatie bestaat. Van deze landen hebben 13 landen de sector milieu gekozen. Biodiversiteit en duurzaam beheer van bossen en tropisch regenwoud zijn de belangrijkste aandachtsvelden in 11 van deze 13 landen: Colombia, Ghana, Guatemala, Kaap Verdië, Mali, Mozambique, Senegal, Sri Lanka, Suriname en Vietnam. De invulling van de bossenprogramma's in deze landen is verschillend vanwege de specifieke nationale milieuproblematiek en context. In Vietnam bijvoorbeeld was Nederland zeer actief op het terrein van donorharmonisatie. Nederland leidde de totstandkoming en inwerkingtreding van een *trust fund* voor de sub-sector bossen; een fonds dat door meerdere donoren wordt ondersteund.

Daarnaast zijn er in een aantal landen programma's op het gebied van bosbeheer in afbouw omdat de landen niet meer tot de partnerlanden behoren of omdat de overheid voor een andere sector van samenwerking heeft gekozen. Het gaat hierbij om de landen Peru, Ecuador, Nepal, Filippijnen, Bhutan en Brazilië. In 2003 werd in Pakistan een groot bossenprogramma beëindigd.

Specifieke aandacht voor inheemse volkeren is in een aantal van de programma's in bovengenoemde landen geïntegreerd. Vooral in de programma's van Colombia en Guatemala is er veel aandacht voor inheemse volkeren. Daarnaast zijn er nog programma's in uitvoering door NGO's zoals het NC-IUCN Tropische Regenwoud Programma waarin het duurzaam gebruik van bos als woon- en werkplaats voor inheemse volkeren bevorderd wordt.

Tenslotte de derde lijn van activiteiten met betrekking tot doelstelling 3 - het bevorderen van plattelandontwikkeling, duurzaam landgebruik en agro-forestry - deze zijn in het bilaterale samenwerkingsprogramma m.b.t. milieu in diverse landen geïncorporeerd (o.a. Mali, Mongolië, Mozambique en Senegal)..

Doelstelling 4: Nederland versterkt het gebruik van nationale bossenprogramma's in de ontwikkeling en uitvoering van het bossenbeleid, inclusief het creëren van politiek en maatschappelijk draagvlak hiervoor.

Het concept van nationale bossenprogramma's (nfp) als raamwerk voor participatieve beleidsvorming en uitvoering m.b.t. bossen wordt door steeds meer landen geaccepteerd. Vrijwel alle landen hebben nu een nationaal bossenprogramma. De fase van ontwikkeling van de programma's verschilt echter sterk van land tot land. In Latijns Amerika zijn de ontwikkelingen het verst gevorderd; in Afrika komen de nfp's het moeizaamst van de grond. Bij de FAO is de Nfp Facility ondergebracht die financieel wordt gesteund door BZ/OS. Het doel van de Facility is om het nfp-proces in ontwikkelingslanden te ondersteunen. Vanuit LNV vindt inhoudelijke ondersteuning van de Facility plaats. Via het bilaterale kanaal wordt directe steun verleend aan de ontwikkeling en uitvoering van nfp-processen, onder andere in Peru, Ecuador, Guatemala, Vietnam, Nepal en Senegal. Een van de grote uitdagingen is om de uitkomsten van de internationale bossendialoog te verbinden aan de nationale uitvoering. Initiatieven op regionaal niveau spelen daarin ook een belangrijke rol. De beoogde ondersteuning van regionale processen vanuit Nederland is in Latijns Amerika reeds gaande sinds 2002. In Afrika en Azië is het proces nog niet gestart.

De bijdrage aan nfp-processen in Midden en Oost Europa (MOE-landen) verloopt via incidentele ondersteuning van deelname aan regionale nfp-bijeenkomsten. Voor MOE-landen is de financieringsstroom niet zo gemakkelijk meer te verwezenlijken. Veel landen zijn nu lid van de EU en komen daarmee niet meer in aanmerking voor MATRA financiering.

Doelstelling 5: In internationale gremia zal Nederland zich inzetten voor maatregelen die duurzaam bosbeheer bevorderen, met inbegrip van het tegengaan van de handel in illegaal geogst hout.

Op dit terrein hebben zich de afgelopen jaren de grootste beleidsmatige veranderingen voorgedaan. Meer dan ooit is er aandacht voor het inzetten van handelsinstrumenten ter verduurzaming van bosbeheer.

Het BBI ging er nog van uit dat deze discussie met name in WTO kaders gevoerd zou worden. Daar is tot nu toe te weinig van terechtgekomen. De WTO discussie over duurzaam bosbeheer blijft namelijk vooralsnog beperkt tot de bredere discussie rondom de relatie tussen Multilateral Environmental Agreements (MEA's) en handel. De discussie heeft echter de afgelopen jaren wel gehoor gekregen in andere gremia zoals: 1) de Convention on the International Trade in Endangered Species (CITES); 2) Forest Law Enforcement Governance & Trade (FLEGT): het actie plan van de Europese Commissie tegen de handel in illegaal hout en 3) de International Tropical Timber Organisation.

CITES. CITES is in belang toegenomen omdat sinds kort een tweetal commerciële boomsoorten op de lijst van beschermde soorten zijn opgenomen. Dit betekent dat deze boomsoorten alleen nog verhandeld kunnen worden na afgifte van een exportverklaring.

Nederland ondersteunt een project van de UNEP-WCMC dat middels regionale workshops inventariseert welke andere boomsoorten eventueel voor opname op de CITES lijst in aanmerking zouden kunnen komen.

FLEGT. Vooral in het kader van het EU FLEGT Actie Plan – tegen de handel in illegaal hout - zijn de meeste vorderingen gemaakt en levert Nederland een aanzienlijke gezamenlijke bijdrage. Het tegengaan van handel in illegaal hout was bij aanvang van het BBI nauwelijks staand beleid. Dat is de laatste paar jaar veranderd onder leiding van de Europese Commissie. De kern van het FLEGT (Forest Law Enforcement, Governance and Trade) actieplan is om bilaterale *Partnership Agreements* aan te gaan met een aantal belangrijke houtproducenten. Doel van deze overeenkomsten is om landen bij te staan in het op orde brengen van hun bosbouwsector, om zodoende de ecologische en sociale schade van de ongecontroleerde houtkap tegen te gaan en het inkomen uit bosbouw te vergroten. Met behulp van een licentiesysteem wil de Unie zich ervan verzekeren dat het ingevoerde hout wetmatig geoogst en verhandeld wordt. Daartoe wordt het te vershippen hout in het land van uitvoer voorzien van een exportvergunning op basis waarvan het op de Europese markt toegelaten wordt. Hout uit FLEGT-producenten landen zonder een dergelijke vergunning wordt geweerd. NL heeft FLEGT inzet gemaakt van haar EU voorzitterschap. In de bosbouwgroep heeft NL als taak de Verordening grotendeels uit te onderhandelen. Het Luxemburgse voorzitterschap heeft zich met name gericht op de bespreking van het onderhandelingsmandaat, en het Verenigd Koninkrijk is er succesvol in geslaagd beide documenten voor politieke besluitvorming klaar te stomen.

Daarnaast heeft NL aan de Europese Commissie aangeboden om haar bij te staan in het onderhandelingstraject met Maleisië. NL en Maleisië zijn grote handelspartners op het gebied van hout en hebben een gedeeld belang bij het verduurzamen van deze handel. Ook bestaat er een bilaterale werkgroep op bosbouw gebied die een goede basis voor besprekingen biedt. De Europese Commissie blijft formeel verantwoordelijk voor de onderhandelingen. De Ministeries van LNV en BZ/OS zullen menskracht en financiële middelen ter beschikking stellen. Naast Maleisië zal Nederland naar verwachting ook aan de gesprekken met Ghana, andere Afrikaanse landen, Indonesië en Brazilië steun verlenen.

ITTO. ITTO is het enige internationale verdrag op bossengebied. De organisatie kenmerkt zich door een tweedeling tussen de producenten en consumenten van tropisch hout. Hoewel formeel een grondstoffen- en handelsverdrag kent de ITTO ook een focus op duurzame ontwikkelingsvraagstukken. ITTO heeft een vooraanstaande rol gespeeld in de discussie over certificeringvraagstukken en is een van de meest betrouwbare bronnen op het gebied van handelsstatistiek inzake hout. Kernpunt van de huidige onderhandelingen voor een nieuw verdrag in 2006 betreft het vinden van een geschikte financieringsvorm voor de organisatie en de vraag of ITTO de balans tussen beleidsdiscussie en projectuitvoering

weet te handhaven. Veel producenten landen zien ITTO als een projecten machine, terwijl de meeste consumentenlanden vooral geïnteresseerd zijn in de beleidsontwikkeling die plaatsvindt op het gebied van duurzaam bosbeheer en de handel in hout. Met name in het traceren van handelsstromen en de discussie over illegaal hout zou ITTO een rol kunnen spelen.

Het bedrijfsleven. Vermeldenswaard zijn hier ook de initiatieven die door de private sector worden ontwikkeld op het gebied van illegaal hout. Met name de Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH) heeft veel activiteiten ontwikkeld om zich er van te vergewissen dat het door haar aangeleverde hout op legale en duurzame wijze geproduceerd is. Zo hebben de leden van de VVNH een beroepscode ondertekend die hen verplicht alleen legaal geproduceerd hout te leveren en worden thans door middel van een aantal business-to-business programma's geprobeerd de handelsketens voor hout op te schonen. Van belang daarin is een groot project opgezet door de Federaties van houthandelaren uit het Verenigd Koninkrijk NL, België en Frankrijk dat zich richt op Kameroen, Gabon, Indonesië en Maleisië.

Algemene vergadering van de Verenigde Naties. Tijdens de 60^e Algemene Vergadering van de VN in september 2005 heeft Nederland zich sterk gemaakt voor de opname van een passage over het belang van duurzaam bosbeheer in het ontwerpdocument (hoofdstuk: Ontwikkeling). Deze bijeenkomst viel samen met de VN Top (Millennium Review Summit) waar een nieuwe impuls is gegeven aan de Millennium Development Goals (MDG).

Doelstelling 6: Nederland bevordert dat er in 2010 mondiaal bindende afspraken zijn gemaakt over graadmeters en indicatoren voor duurzaam bosbeheer

In de periode tot 2006 heeft Nederland vooral acties geformuleerd om de ontwikkeling en toepassing van indicatoren in partnerlanden te bevorderen binnen het kader van regionale processen. Nederland heeft in het kader van de Ministerial Conference of Protected Forests Europe (MCPFE) actief meegedaan aan het in 1998 gestarte "Helsinki-proces" voor de ontwikkeling van criteria en indicatoren voor duurzaam bosbeheer. Periodieke bijstelling op basis van voortschrijdend inzicht is in dit proces een belangrijk principe. De laatste bijstelling vond plaats op de MCPFE-conferentie van Wenen in 2003. De set van MCPFE-indicatoren vormen een belangrijke basis voor het SEBI2010-project dat werkt aan de identificatie van biodiversiteitindicatoren, waaronder voor duurzaam bosbeheer. Deze indicatoren zullen een uitwerking zijn van de globale indicatoren uit de 'Message from Malahide' (2004, welke op hun beurt zijn afgeleid van de CBD-COP7 (begin 2004).

Het proces van identificatie van biodiversiteitindicatoren in CBD-verband loopt al verscheidene jaren. Daaraan draagt Nederland via RIVM/MNP actief bij. Op CBD-COP-7 (2004) is inmiddels belangrijke vooruitgang geboekt

Nederland zet ook in op de operationalisering van de Ecosysteembenadering. In 2004-2005 is intensief overlegd tussen MCPFE en PEBLDS over de relatie tussen duurzaam bosbeheer en de Ecosysteembenadering. Inmiddels is daarover bijna overeenstemming bereikt en heeft de COP7-CBD vastgesteld dat beide benaderingen grofweg hetzelfde beogen.

Geconcludeerd kan worden dat er voortgang is, maar dat niet duidelijk is of de doelstelling om deze indicatoren in 2010 vast te stellen gehaald zal kunnen worden.

Doelstelling 7: Nederland treedt stimulerend en initiërend op bij de ontwikkeling van systemen voor waardering en beloning van thans niet-vermarktbaar bosfuncties

Het thema van waardering en beloning van ecosystemendiensten was tijdens het opstellen van het BBI een innovatief onderwerp. Er werd toen nog weinig aandacht aan besteed en er bestond ook weerstand tegen het 'verkopen' van natuur. Die situatie is drastisch gewijzigd. De resultaten van de Millennium Ecosystem Assessment (MEA) zijn daar een uitdrukking van. De MEA neemt de multifunctionaliteit van ecosystemen (goederen én diensten) en de daadwerkelijke waardering daarvan als basis voor de oplossing van de niet-duurzaamheid van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Ook de

klimaatsdiscussie en perceptie van bos als een middel om CO₂ vast te leggen speelt daarin een rol. Met betrekking tot deze doelstelling richtte het BBI zich op 1) het bevorderen van studies en proefprojecten en 2) het inspelen op het privatiseringsbeleid in bosbeheer- en bescherming in Midden en Oost Europa.

Wat betreft het bevorderen van studies en proefprojecten is er op verschillende fronten ingezet. In Nederland zelf worden instrumenten ontwikkeld voor financiering van natuurbeheer. In Europees kader wordt gekeken naar de relatie tussen financiële instellingen en biodiversiteit. Daarnaast worden in een aantal Nederlandse universiteiten en organisaties, expertise en kennis ontwikkeld met betrekking tot de financiering van het beheer van tropische bossen. Ervaringen tot nu toe zijn vooral opgedaan in Latijns Amerika en Azië. Voor Afrika blijft de ontwikkeling van instrumenten en methoden achter. De NGO Forest Trends, de FAO en IUCN zijn belangrijke voorlopers en worden gesteund door BZ/OS om concepten in de praktijk uit te werken.

De wens om in te spelen op de privatiseringstrend in Midden- en Oost Europa is niet verder uitgewerkt in deze BBI periode. Dit was vooral een gevolg van het feit dat bij de toekenning van BBI-MATRA subsidies voor landen in Midden en Oost Europa vooral projecten op het gebied van natuurbeheer, natuurstudies en communicatie zijn geselecteerd. Samenvattend kan gesteld worden dat deze doelstelling, mede onder invloed van de Millennium Ecosystem Assessment, aan belang heeft gewonnen. Nederland heeft een initiërende, innoverende en stimulerende rol gespeeld in de ontwikkeling en ondersteuning van de systemen van functiewaardering en beloning van goederen en diensten, die door bosecosystemen worden geleverd

Doelstelling 8: Nederland streeft er naar dat alle hout dat op de Nederlandse markt wordt verhandeld aantoonbaar afkomstig is uit duurzaam beheerde bronnen.

Om deze doelstelling te verwezenlijken wordt er gestreefd naar:

1. De ontwikkeling van een onafhankelijke NL certificatiesystematiek voor duurzaam bosbeheer, legaliteit en de handelsketen;

2. Het ondersteunen van een scala aan initiatieven ter certificatie van bossen in productielanden;
3. De ontwikkeling van publiek aanbestedingen beleid voor hout.

Met deze initiatieven wordt een marktaandeel van 25% aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de NL markt in 2005 beoogd (NMP4) en 100 procent in 2010. Er is een nauwe samenhang tussen deze doelstelling en de activiteiten die in het kader van FLEGT plaats vinden.

Als meest bepalende eerste lijn is in de afgelopen tijd

de ontwikkeling van de Nederlandse onafhankelijke certificatiesystematiek voor duurzaam bosbeheer en de handelsketen. De systematiek kent twee onderdelen. Certificatie van bosbeheer en de handelsketen en verificatie van gelijkwaardigheid van andere certificatiesystemen. Beiden tegen de beoordelingsrichtlijn (BRL). De BRL is inmiddels door de betrokken partijen geaccepteerd als NL standaard. De systematiek waarbinnen de BRL toegepast kan worden, is echter nog in discussie. Eind 2005 zal een politiek besluit genomen worden. Implementatie zal in 2006 vorm kunnen krijgen door aanhaken bij de Stichting Milieukeur.

Binnen het kader van de tweede lijn worden allerlei projecten van derden ondersteund, zoals projecten van de houtondernemingen in Indonesië, een pilot naar de BRL in Maleisië en het uitvoeren van promotiecampagnes. In het kader van de Subsidieregeling voor maatschappelijke organisaties (SMOM) heeft VROM meermalen ondersteuning verleend aan FSC. De laatste inventarisatie van FSC hout gepubliceerd in augustus 2004 geeft voor 2004 een 12 % FSC houtaandeel van het totale timmerhoutverbruik in NL. Voor andere certificaten zijn geen cijfers bekend. Daarnaast ondersteunt BZ/OS de certificeringorganisatie FSC bij het ontwikkelen van nationale standaarden voor duurzaamheid in Afrika. Het aan BZ gelieerde Centrum voor Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden voert een programma uit ter ondersteuning van de export van minder bekende houtsoorten in diverse OS-landen. De EVD vertrekt subsidies aan individuele bedrijven die door middel van joint ventures of partnerschappen de aanvoer van gecertificeerd hout uit ontwikkelingslanden als Bolivia en Indonesië willen versterken.

Aan de derde lijn wordt hard gewerkt. Hiertoe is in 2004 een kabinetsbesluit genomen aangaande het rijksinkoopbeleid ("public procurement") dat vereist dat de rijksoverheid zoveel mogelijk en op termijn alle hout aantoonbaar duurzaam geproduceerd inkoopt. Zolang dit nog niet mogelijk is dient het

hout ten minste van aantoonbaar legale afkomst te zijn. Op dit moment wordt dit kabinetsstandpunt uitgewerkt naar praktisch hanteerbare criteria voor inkopers. De BRL zal daartoe gehanteerd worden. Op termijn zullen ook andere overheden, woningcorporaties, financiële instellingen benaderd worden om dit beleid te volgen.

De laatste jaren is duidelijk geworden dat er een tussenstap nodig is om duurzaamheid te bereiken. Het gaat dan om de legale productie van het hout: het naleven van bestaande regels in de productielanden. Bij het opstellen van het BBI was nog niet voorzien hoe belangrijk deze tussenstap is, en hoeveel inspanning het vergt op dit terrein voortgang te boeken. Bestrijding van de handel in illegaal hout is – zoals vermeld onder doelstelling 5 – een speerpunt van beleid geworden, voor zowel Nederland als de EU. Nederland bevordert in dat kader ook business-to-business initiatieven om het aandeel aantoonbaar legaal hout te vergroten.

Doelstelling 9: Nederland zal in het bestaande beleid van assistentie aan landen bij het bevorderen van verantwoord multifunctioneel bosbeheer speciale aandacht schenken aan een aantal speciale thema's.

Onder deze doelstelling zijn een groot aantal thema's van het BBI bijeengebracht, zoals participatie, herstel en beheer van gedegradeerd en secundair bos, bosbranden, faunabeheer, multifunctionaliteit, bosmonitoring en de effecten van zure regen.

Uit een globale analyse van de gegevens van de Proforis database blijkt dat er veel activiteiten zijn geëntameerd. In hoeverre echter per specifiek thema, zoals in de doelstelling ingevuld is zal uit nader onderzoek moeten blijken. Alleen van direct vanuit Nederland uitgevoerde projecten, zoals de aandacht voor secundaire bossen (door LNV), de inzet op de bosmonitoring via de Global Forest Resource Assessment (door FAO) en de Millennium Ecosystem Assessment kan er nu met zekerheid worden gezegd dat er aandacht was voor een aantal

van de genoemde thema's en dat een aantal activiteiten zijn afgerond.

Doelstelling 10: Nederland zal in haar bossenbeleid speciale aandacht geven aan de versterking van bossenonderzoek en -onderwijs

In het verwezenlijken van deze doelstelling spelen instanties als Tropenbos; de CGIAR instituten CIFOR en ICRAF, WUR via het Noord-Zuid programma en het IAC een hoofdrol.

BZ heeft CIFOR en ICRAF al vele jaren financieel ondersteund. Dat geldt ook voor Tropenbos International, waaraan LNV ook bijdraagt. Tropenbos voert samen met lokale onderzoeksinstituten ecologisch, sociaal-economisch en juridisch onderzoek uit naar tropisch bos in 5 landen. Vraagsturing en uitvoering van dit onderzoek vinden plaats door belangrijke stakeholders in de landen zelf samen met Nederlandse onderzoekers. CIFOR heeft een goede reputatie opgebouwd door onderzoek op het raakvlak van nationaal en internationaal beleid, en de wereldwijde ontbossingproblematiek. ICRAF doet onderzoek naar agroforestry en de rol van bossen en bomen in het landschap. Naast onderzoek richt

ICRAF zich nadrukkelijk ook op ontwikkelingsactiviteiten. De drie instituten hebben een belangrijke rol gespeeld in de kennisvermeerdering en capaciteitsopbouw over bossen en de ondersteuning van nationaal en internationaal beleid.

Het door LNV gefinancierde onderzoek op bossengebied binnen het WUR Noord-Zuid Programma richtte zich grotendeels op Europa en op ecologisch en sociaal onderzoek in Z.O. Azië; dit laatste is deels uitgevoerd met financiering uit PIN-OS. Het volume van direct op bossen gericht onderzoek is afgenomen. De IAC-ondersteuning voor capacity building is ook afkomstig van LNV. De totale inzet voor het beheer van natuurlijke hulpbronnen is binnen het IAC gelijk gebleven; de focus is nu minder dan in de beginfase van het BBI, gericht op het beheer van bossen, en is verbreed naar institutionele versterking en naar landschaps- en ecosysteembenadering.

Naast de in BBI voorziene inspanningen vindt aan enkele universiteiten (vooral Utrecht, Enschede, Amsterdam en Wageningen) onderwijs plaats over tropische bossen en wordt een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de vermeerdering van kennis en expertise over bossen door middel van MSc en PhD studies. Een aantal door NUFFIC gefinancierde projecten is ook gericht op de bossensector. Dat geldt ook voor de onderzoek- en onderwijsactiviteiten van het ITC. Vanuit BuZa/OS, VROM en LNV wordt financiële ondersteuning gegeven aan de Stichting PROSEA/PROTA dat tot doel heeft de beschrijving van de nuttige planten in Zuid Oost Azië en Tropisch Afrika.

Concluderend kan worden gesteld dat heeft Nederland een grote bijdrage levert aan het onderzoek en onderwijs over bossen. De kennis over bossen is toegenomen en er is een groot aantal internationale bossendeskundigen opgeleid in korte cursussen en de lange opleidingen. Door de opleidingsinstituten wordt een uitgebreid netwerk van deskundigheid in stand gehouden.

2.2 **Bossen in andere BBI- thema's**

De navolgende thema's omvatten activiteiten die aan bossen gerelateerd zijn.

- **Ecologisch Verantwoord Ondernemen** is in het BBI een prioriteit en heeft ook een directe relatie met de bossenagenda. De productie van soja, palmolie en maïs hebben in een aantal landen grote effecten op bossen. De Nederlandse overheid heeft een aantal studies gefinancierd die inzicht geven in de omvang en aard van de effecten van Nederlandse handelen op de bossen. Ook is er een overzicht van acties die binnen en buiten de overheid gaande zijn in het kader van het verduurzamen van handelsketens.
- Het BBI-thema **Droge Gebieden** omvat ook activiteiten die een relatie hebben met bossen. Voorbeelden zijn projectactiviteiten ondersteund door ambassades op het gebied van duurzaam landgebruik, herbebossingen en nieuwe en hernieuwbare energie bronnen. Over deze activiteiten wordt aan de Woestijnconventie regelmatig

gerapporteerd⁴. Ook is er via de West Afrikaanse Monetaire Unie (UEMOA) een programma gefinancierd m.b.t. biomassa-energie in droge gebieden.

- De BBI-doelstellingen voor **Klimaat** zijn voor een deel gerelateerd aan de bijdrage die bossen en landgebruik kunnen leveren aan een verantwoorde koolstofvastlegging in biomassa, zonder dat dit ten koste gaat van de multifunctionaliteit van bossen, de biodiversiteit en de plaatselijke bevolking, en waar mogelijk deze juist versterken. De voorgenomen acties, waaronder bevordering van synergie van klimaatsverdrag en andere verdragen, het ontwikkelen van methodiek om de gevolgen van klimaatmaatregelen op biodiversiteit (en andersom) te bepalen en het onderzoeken van innovatieve mechanismen om klimaatfondsen aan andere inkomstenbronnen te koppelen, zijn nog niet van de grond gekomen. Door BZ/OS wordt een door de Universiteit van Twente uitgevoerd onderzoeksproject gefinancierd waarin gekeken wordt naar de mogelijkheden en criteria om communaal beheerde natuurlijke bossen onder te brengen onder het Clean Development Mechanism (CDM). Nederland zet zich ook actief in om maatregelen ter voorkoming van ontbossing (“reducing emissions from deforestation”) deel te laten uitmaken van een toekomstig internationaal klimaatregime.
- In de BBI-hoofdstukken over **Water** wordt geen specifiek actie met betrekking tot bossen genoemd. Echter verschillende van de uit te voeren acties op het gebied van integraal waterbeheer en de ecosysteembenadering hebben hun invloed op bossen en bosbeheer. Zo worden in het onder het programma Water for Food and Ecosystems uitgevoerde project “Development of decision support systems (to describe the impact of human activities on water and nature) bossen ook meegenomen; dit is ook het geval met het project “Overview of consequences of human activities on water and biodiversity” dat wordt uitgevoerd door de Commissie Milieu Effect Rapportage (MER).

2.3 Bestedingen: omvang en trends

De uitgaven OS vormen het grootste deel van de uitgaven op internationaal bossengebied. Over die uitgaven zijn gegevens te vinden die vele jaren terug gaan. Hieronder is een tabel van de OS uitgaven aan bossen (inclusief PIN-OS⁵). Dat overzicht bevat echter geen gegevens over uitgaven die medefinancieringsorganisaties en SNV in hun reguliere programma's voor bossen gerelateerde activiteiten doen. Ook vallen de activiteiten van NUFFIC hierbuiten. Het is een indicatieve tabel die niet al te absoluut opgevat kan worden en meer tendensen aangeeft dan absolute cijfers per jaar.

⁴ Zie o.a. Netherlands communication to the Convention to Combat Desertification (UNCCD), uitgegeven door het Ministerie van BZ, oktober 2004.

⁵ PIN: Programma Internationaal Natuurbeheer 1996 - 2001, de voorloper van het BBI.

Tabel 1: Indicatie van bestedingen Ontwikkelingssamenwerking aan bos-gerelateerde activiteiten, exclusief NUFFIC en de bossenactiviteiten van de Medefinancieringsorganisaties en SNV.

Jaar	Uitgaven Bos (miljoen euro)	Totale uitgaven OS (miljard euro)	Uitg. bos als percentage uitgaven OS
1996	24,7	3,2	0,77
1997	44,1	2,9	1,52
1998	58,6	3,0	1,93
1999	77,6	3,3	2,38
2000	70,8	3,3	2,14
2001	84,2	3,7	2,28
2002	84,0	3,8	2,21
2003	70,7	3,7	1,91
2004	73,7	3,8	1,94

Bron: Uitgaven OS: Voorlichtingsdienst BuZa. Uitgaven Bos: PROFORIS database

Voor de OS-uitgaven bos is de maatstaf 150 miljoen gulden (€ 70 miljoen) die in 1991 in het Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud (RTR) is vastgesteld. Uit de tabel valt op te maken dat sinds 1999 de uitgaven schommelen tussen de 70 en 85 miljoen euro per jaar. Er kan dus geconcludeerd worden dat de RTR doelstelling van € 70 miljoen per jaar de afgelopen jaren is gehaald.

Uitsplitsing van de uitgaven voor bos per thema of BBI doelstelling zou een aparte financiële studie vergen. Wel is het mogelijk om de uitgaven per continent weer te geven als percentage van de totale uitgaven voor bossen.

Tabel 2: Indicatie van percentages per continent voor uitgaven aan bos gerelateerde activiteiten.

Continent	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Afrika	20,2	20,9	24,7	14,3	17,2	19,6
Azië	19,3	26,6	21,9	24,0	25,3	20,2
Latijns Amerika	32,5	35,0	33,4	34,1	27,4	29,0
Wereldwijd	28,0	17,5	20,0	27,6	30,2	31,2

Bron: Proforis Database (N.B. totaal door afrondingen niet altijd 100%)

Over de uitgaven van andere ministeries dan BZ zijn geen volledige financiële gegevens beschikbaar. VROM bijvoorbeeld financiert de ontwikkeling van de BRL met ongeveer € 100,000 per jaar. Ondersteuning aan derden bedraagt € 150,000 per jaar terwijl er een vergelijkbaar bedrag uit de SMOM regeling komt. LNV financiert het grootste deel van haar activiteiten op bossen gebied met behulp van BBI-OS gelden die van BZ/OS afkomstig zijn. Daarnaast wordt circa €100,000 per jaar uit eigen middelen aangewend om werk van de VVNH en aan FLEGT gerelateerde activiteiten te financieren en is er door de Directie Internationale Zaken de afgelopen jaren circa € 400,000 in verschillende ITTO activiteiten en projecten gestoken. Het totaal van deze uitgaven is echter slechts klein in vergelijking tot de grootte van de door BZ/OS ter beschikking gestelde gelden. Voorts wordt een deel van de uitgaven van LNV gedaan in de vorm van het beschikbaar stellen van expertise voor activiteiten in het kader van het internationale bossen programma.

2.4 Organisatie, proces en communicatie rondom BBI-Bossen

Voor de coördinatie, de monitoring van de voortgang en de planning van specifieke activiteiten rondom het BBI-bossenprogramma, is begin 2003 een interdepartementale werkgroep BBI-Bossen geformeerd. Deze bestaat uit beleidsambtenaren van de ministeries die het meest betrokken zijn bij het internationale bossendossier: LNV Directie Natuur (als trekker), BZ/DGIS Directie Milieu en Water VROM en het voormalige EC-LNV (als secretariaat)⁶. Met de prioritering van het FLEGT- en BRL-dossier is EZ, evenals Justitie en BZ, een actieve deelnemer in het bossendossier. Het ministerie van Financiën is agendalid.

Een belangrijke basis voor het overleg van de interdepartementale werkgroep BBI-Bossen is het onderdeel "Bossen" in de BBI Monitor, (zie ook voetnoot 1). Hierin is het geheel van doelen en acties voor bossen uit de BBI-monitor ondergebracht. De tabel geeft ook informatie over de prioriteiten, de beoogde tijdsplanning en wie voor de verschillende acties de beleidsverantwoordelijke personen zijn. De BBI Monitor wordt periodiek geactualiseerd, en is daarmee een belangrijk monitoring en communicatie instrument. Zij vormde ook een belangrijke input voor de interne BBI bijeenkomsten waar naast voortgang ook de veranderingen in prioriteiten aan de orde kwamen.

Er is bestaat een duidelijke internationale bossensector in Nederland. Als het over internationale bossaangelegenheden gaat, weet men elkaar ook buiten de door de overheid georganiseerde bijeenkomsten te vinden: overheid, bedrijfsleven, NGO's en wetenschappers. De Vereniging Tropische Bossen en het eerdergenoemde Bossenoverleg vervullen hierin een belangrijke functie. Er is meer concrete samenwerking en dialoog tussen de verschillende stakeholders gekomen. Deze was al gaande toen het BBI in 2002 van start ging, maar zij heeft zich versterkt doorgezet. De door de overheid georganiseerde bijeenkomsten in het kader van BBI hebben zeker aan dit veranderende klimaat bijgedragen. Er is behoorlijk geïnvesteerd in de afstemming en communicatie met maatschappelijke organisaties. Via verschillende instrumenten heeft de overheid zorggedragen voor een

regelmatische informatie uitwisseling en communicatie met de stakeholders in de internationale bossensector. Als er een bossenactiviteit van enige importantie in Nederland wordt georganiseerd, dan verschijnt een aanzienlijk deel van de stakeholders. Voordat Nederlandse delegaties aan de onderhandelingen beginnen worden instructies opgesteld en interdepartementaal afgestemd. Deze worden ter consultatie aan maatschappelijke organisaties voorgelegd, die vervolgens daaraan een bijdrage kunnen leveren. In een aantal gevallen hebben maatschappelijke organisaties deel uitgemaakt van de Nederlandse delegatie. De gevraagde participatie wordt door de organisaties zeer op prijs gesteld. De stakeholders is ook gevraagd of zij verantwoording wilden nemen voor de uitvoering van delen van het BBI. Dat heeft slechts in enkele gevallen tot concrete acties geleid.

Met name de rol van het bedrijfsleven op dit punt is gegroeid. Sinds 2002 zijn er - mede als gevolg van het zich ontwikkelende FLEGT dossier, de discussie over de Beoordelingsrichtlijn en de groeiende inzet van de VVNH op het gebied van illegaal hout - veel meer banden

⁶ Per 1 april 2005 is het EC-LNV opgegaan in de LNV Directie Kennis en is de secretariaatsfunctie overgegaan naar de Directie Natuur. De Directie Kennis heeft nu vooral nog een kennisinhoudelijke en procesmatige rol.

tussen beleidsmakers en de houthandel dan voorheen het geval was. Dit uit zich onder andere in het feit dat VROM en LNV co-financiering ter beschikking stellen voor de activiteiten van de VVNH, maar ook in de zin dat het werk van de VVNH aan bijvoorbeeld het legaliteitsprotocol het beleidsdebat voedt. Toch blijven hier obstakels liggen die te maken hebben met o.a. rolverdeling, financiële beperkingen en afhankelijkheid. Wat kun je van maatschappelijke actoren redelijkerwijs verwachten? Hoe kun je als overheid het werk van deze actoren het beste ondersteunen.

In oktober 2003 vond een publieksbijeenkomst plaats over BBI-bossen waarbij een groot aantal organisaties aanwezig was. Er werd in detail gesproken over de doelstellingen, activiteiten en prioriteiten binnen het BBI-bossen werkprogramma⁷. Op het *Bossenoverleg* dat het NC-IUCN elk kwartaal organiseert, vormt BBI-bossen een vast agendapunt en op de jaarlijks in het voorjaar georganiseerde "*BBI-dag*" met externe partijen is het BBI-bossenprogramma doorgaans onderdeel van het programma geweest. In alle nummers van het *BBI-bulletin* is gerapporteerd over de voortgang van de werkgroep BBI-bossen.

Ook rondom Nederlandse EU-voorzitterschap zijn verschillende brede bijeenkomsten georganiseerd, onder de noemer "Bossen, best belangrijk"; in deze bijeenkomsten is de stand van zaken en voortgang van de belangrijkste bossendossiers, zowel in Nederland als in EU-verband, zijn besproken. Daarnaast zijn rondom een aantal bossenthema's door het voormalige EC-LNV, thans LNV Directie Kennis, samen met anderen themagroepen en informatiebijeenkomsten georganiseerd waarbij vele stakeholders aanwezig waren (o.a. op het gebied van bossen en klimaat; Forest Landscape Restoration; Illegal logging en FLEGT; National Forest Programmes; en de verbrede financiering van bos en natuur). Het BBI beoogt ook de ambassades en LNV vertegenwoordigingen in het buitenland beter op de hoogte te brengen van het werk op biodiversiteitsgebied en de mogelijkheden voor financiële steun die er bestaan.

Het BBI onderdeel bossen omvatte een zeer gedetailleerd werkprogramma. Dit heeft grote voordelen aangezien het daardoor mogelijk is om na te gaan of voorgenomen activiteiten uitgevoerd zijn. Het heeft echter ook het nadeel dat in een dynamische beleidsomgeving de voorgenomen activiteiten niet uitgevoerd worden omdat inzichten veranderen of financieringsstromen verlegd worden. Zo is de landen keuze van BZ/OS in 2003 sterk gewijzigd en zullen een aantal in het BBI voorgenomen activiteiten niet uitgevoerd worden. Ook is er soms een zekere spanning tussen de hoofddoelstelling van armoedebestrijding van BZ/OS en de wijze waarop het bossenbeleid zich ontwikkelt. Zo komt de lijst van potentiële FLEGT landen waarmee de Europese Commissie besprekingen voeren niet vanzelfsprekend overeen met de landen waarmee Nederland een hulp relatie onderhoudt.

In de praktijk is een mate van flexibiliteit in de invulling van de doelstellingen nodig. Door het opzetten van de BBI Monitor is er een zeker overzicht tot stand gekomen en heeft er coördinatie plaats gevonden. Dat overzicht was ook een raamwerk voor reflectie en hielp mee bij het stellen van nieuwe prioriteiten en het bijstellen van activiteiten. Vanuit de maatschappelijke actoren en ook vanuit de ministeries is er diverse keren op aangedrongen, te komen tot het stellen van toetsbare doelen, wellicht minder in getal dan nu. Het huidige BBI is sterk toetsbaar op het niveau van de voorgenomen activiteiten, maar minder op het niveau van de doelstellingen die veel breder zijn geformuleerd.

⁷ Van die bijeenkomst is een uitgebreid verslag verschenen: Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal: verslag themabijeenkomst BBI "Bossen". LNV, 2004, 43 pp. + bijlage.

2.5 Een korte terugblik

Samenvattend kan gesteld worden dat de Nederlandse inzet op bossengebied zowel omvangrijk als divers is. Het aantal activiteiten dat ontwikkeld wordt is groot en zowel in het beleidsdebat als in de feitelijke ondersteuning van projecten en activiteiten in bosrijke landen speelt Nederland een vooraanstaande rol. Ook lijkt Nederland zich te positioneren in de voorhoede van het internationale debat. Dit geldt bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van het certificeringbeleid, het FLEGT actieplan, bossen en armoedebestrijding, intersectorale benaderingen, nationale bossenprogramma's en de discussie over verbrede financiering,

Uit de BBI Monitor blijkt dat voor het onderdeel bossen op alle doelstellingen en vrijwel alle activiteiten acties in gang zijn gezet. Daarbij is op een aantal doelstellingen meer bereikt dan op andere. Een aantal doelstellingen heeft aan belang gewonnen, anderen blijken minder aandacht te hebben gekregen. Een aantal concrete activiteiten is niet verder opgepakt. De financiële doelstellingen zoals verwoord in het RTR zijn altijd gehaald en de interdepartementale samenwerking is de afgelopen jaren versterkt. Ook de samenwerking met de maatschappelijke partners heeft zich goed ontwikkeld.

3. Een doorkijk met de maatschappelijke organisaties

Georganiseerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit vond op 30 november 2005 op het IVN in Amsterdam een werkbijeenkomst met maatschappelijke organisaties plaats waarin een conceptversie van het huidige document (hoofdstuk 1 en 2) ter bespreking is voorgelegd. Aan de bijeenkomst namen 34 deelnemers deel, afkomstig uit bedrijfsleven, NGOs en overheid. De middag kende twee onderdelen: 1) een plenaire presentatie van de uitgangspunten en voortgang van het BBI-bossenprogramma, en 2) twee discussie groepen waarin gesproken werd over mogelijke prioriteiten en aandachtspunten voor de toekomst.

In deze twee discussie groepen stonden de volgende vragen centraal:

- 1) Wat zijn de nieuwe thema's en trends in het internationale bossenbeleid en uitvoering en op welke punten moet de Nederlandse beleidsinzet bijgesteld worden? En
- 2) Hoe kan een eventueel vervolg op het BBI zo goed mogelijk georganiseerd worden?

Belangrijkste resultaten van de middag

De deelnemers geven aan dat de onderhavige notitie een beknopt en helder geschreven overzicht geeft van wat Nederland internationaal op bossengebied doet. Men constateert dat dit heel veel is, maar dat hier en daar bijstellingen gewenst zijn (qua beleidsprioriteiten en organisatie, zie ook navolgende bevindingen van de discussiegroepen). Wel wordt geconstateerd dat uit de notitie niet altijd even duidelijk is wat het effect is van de Nederlandse beleidsinspanningen; de geformuleerde doelstellingen zijn vooral inputdoelstellingen. Men is redelijk tevreden hoe de communicatie/wisselwerking met het maatschappelijk middenveld bij BBI-bossen is georganiseerd en benadrukt het belang deze te continueren, zo mogelijk te intensiveren. De middag bevestigde de goede coördinatie en samenwerking tussen de partners (bedrijfsleven, NGOs, kennisinstellingen en overheid) op het gebied van bossen internationaal.

De bijeenkomst leverde een nuttige reflectie op en vormt daarmee een zeer constructieve input in de discussie over toekomstige formulering van het bossenprogramma. De notitie en de bijeenkomst vormen tevens een belangrijke informatiebron voor de nu lopende BBI Evaluatie en de op handen zijnde RTR-evaluatie.

De belangrijkste bevindingen van de middag zijn in het navolgende samengevat.

Discussie groep 1 *Wat zijn de nieuwe thema's en trends in het internationale bossenbeleid en op welke punten moet de Nederlandse beleidsinzet bijgesteld worden?*

De volgende thema's werden geïdentificeerd:

1. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).

Binnen het thema MVO werden drie categorieën/niveaus onderscheiden voor een Nederlandse beleidsinzet.

a) *Het verduurzamen van de keten van bos en niet-hout bosproducten.*

Gepleit werd voor een ketenbenadering van de hout- en NTFP-ketens, waarbij altijd het duurzaamheidsprincipe wordt gehanteerd. De toegevoegde waarde van

duurzame producten zal moeten leiden tot een duurzaam beheer. Die toegevoegde waarde van certificering zal vooral moeten worden verkregen aan het begin van de keten, bij de producerende landen.

Bij de handhaving en het bevorderen van duurzaam bosbeheer zal gestreefd moeten worden naar een goede balans tussen “straf” en “beloning”. Als invulling werd het versterken van praktische netwerken van alternatieve bosproducten genoemd, met als voorbeeld het NTFP Exchange Programme, en het stimuleren van “fiscal audits” in de bosbouwsector.

De Nederlandse (Europese) overheid zet in op de legaliteit van de houtimport. De vraag wordt gesteld of de grote aandacht voor legaliteit niet afleidt van de discussie over duurzaamheid. Gesteld wordt ook dat wetten in de praktijk lang niet altijd duurzaam bosbeheer in de hand werken en dat het mede

daarom belangrijk is om certificeringinitiatieven als FSC te blijven ondersteunen. Tevens kunnen marktmechanismen niet altijd werken als regulator van de duurzame ontwikkeling, zoals bij de privatisering van parken en het privatiseren van water.

Aangedrongen werd om de legaliteitsaspecten van het duurzaam inkoopbeleid van de NL overheid sneller in te vullen.

Men constateert het ontbreken van een Nederlandse ontwikkelingsbank in het sturen van maatschappelijk en ecologisch ondernemen.

b) *Het verminderen van de effecten van de Nederlandse handel op bossen*

Nederlandse handel en landbouw hebben negatieve effecten op het bosareaal in de tropen. Van de Nederlandse overheid wordt meer aandacht gevraagd voor de verduurzaming van de productie- en handelsketens van soja en palmolie. Daarbij gaat het niet alleen om de ecologische effecten, maar ook om de sociale, bijvoorbeeld de bedreiging van landrechten. Gepleit wordt voor beter begrip tussen sectoren en het in acht nemen van intersectorale relaties.

c) *Mega-infrastructuur*

In delen van de wereld wordt zeer grote infrastructuur gepland en uitgevoerd. De uitvoering zal negatieve effecten hebben op de bossen en op bosareaal. Aandacht wordt gevraagd voor de vermindering van de impact van de geplande werken. Specifiek wordt meer aandacht gevraagd voor het behoud van “hotspots” als criterium voor aandachtsgebieden.

2. Internationale onderhandelingen en de regionale en nationale uitvoering

Ook hier worden drie niveaus onderscheiden: de mondiale onderhandelingen en de regionale en nationale uitvoering van de verdragen.

a) *De mondiale verdragen*

Voorgesteld wordt om de inzet te verminderen in de mondiale discussie. De Nederlandse overheid zou een keuze moeten maken (b.v. uit UNFF stappen en alles onderbrengen bij de CBD). Het belang werd benadrukt van een gecoördineerde aanpak van de verschillende verdragen. Niet opnieuw het wiel

uitvinden, maar wel bewust/strategisch inspelen op ontwikkelingen in de internationale agenda. Aangedrongen werd op het selectiever zijn in deelname. Ook werd opgeroepen om de relaties te versterken tussen de milieuverdragen en de MDG's, met name waar het de doelstellingen voor armoede (1), onderwijs (2) en milieu (7) betreft.

b) Regionalisering

De mondiale discussie is een "ver-van-mijn-bed"-show. Verschuif daarom de discussie van mondiale naar regionale afspraken op het gebied van bossen. Ook wereldwijd is er een trend om meer op regionale processen in te zetten. Schakel daarbij betrokken organisaties in. Gevraagd wordt om de versterking van lange termijn sociale opbouwprocessen met de focus op duurzame "livelihoods" en participatie.

c) Nationale uitvoering

Binnen de regionale context moet wel de formulering, onderhandeling en uitvoering van nationale bossenprogramma's ondersteund blijven worden. Dus: versterken van het regionale en het nationale proces.

3. Financiering van het duurzaam bosbeheer

Bevorderen van het opstellen van financieringsstrategieën voor diensten en goederen uit bossen en voor het behalen van de CBD doelstellingen. Daarbij staat de functionele waarde van bossen centraal.

Er wordt aangeraden om de mechanismen te bevorderen die de trade-offs tussen behoud en duurzaam gebruik inzichtelijk maken. Tenslotte werd meer aandacht gevraagd voor het leveren van zogeheten 'green premiums'.

Tijdens de middag is de deelnemers ook gevraagd om aan te geven welke doelstellingen naar hun inzicht in de toekomst meer, dan wel minder aandacht zouden moeten krijgen in het Nederlandse bossenbeleid. Men kon ook nieuwe doelstellingen toevoegen. Het resultaat van deze "quick-scan" is als bijlage 1 aan dit rapport is toegevoegd. De door de deelnemers aangegeven prioriteiten laten zien dat zij het op grote lijnen eens zijn met de

Discussiegroep 2: Hoe kan een eventueel vervolg op het BBI zo goed mogelijk georganiseerd worden?

door de betrokken departementen ingezette accentverschuivingen in het bossenbeleid van de afgelopen jaren.

De volgende 4 thema's werden geïdentificeerd:

1. Afrekenbaarheid van BBI doelstellingen en activiteiten

Er is een gevoel van onbehagen over de afrekenbaarheid van BBI activiteiten. Zo mist men duidelijk meetbare outputs. Geconstateerd wordt dat er sinds het BBI document werd geschreven er een duidelijke trend is van input- naar outputmeting. Een belangrijke grondvraag is de ratio van het BBI. Hoe structureer je de activiteiten en waarom doe je het zo? Er is een onderbouwing noodzakelijk om op de schaal van het BBI te sturen. Het BBI werkt immers ministerie-overschrijdend. Wat wil je ermee bereiken door acties bij elkaar te zetten in één BBI-plan? Welk type synergie zoek je? Er werd gesteld dat het BBI in wezen òf coördinerend is, òf sturend. In het eerste geval zijn logframes op het hoogste niveau niet aan de orde (maar eventueel wel voor elk onderliggend project afzonderlijk), in het tweede geval zou er een logframe moeten worden gemaakt.

Een optie is om alle activiteiten in een logframe te zetten. Gedurende de discussie werd gesuggereerd dat het misschien beter was om alleen voor de lagere niveaus in het BBI logframes te maken. Anderen denken dat het wel mogelijk is alle doelstellingen en activiteiten van het BBI in logframes onder te brengen. In het Zuiden wordt het werken met logframes op alle niveaus

verplicht gesteld. Waarom zou het hier dan niet kunnen? Er is een duidelijke roep om een resultaatgerichte benadering (bijvoorbeeld koppelen aan MDGs en PRSPs). Detail in doelstellingen is wenselijk: het geeft richting en urgentie. Maar maak onderscheid tussen het meten van impact en performance. De vraag die bij outputmeting gesteld wordt is: zijn we met het beleid op de goede weg? Bij projecten zou moeten gelden: harde resultaten vooraf afspreken.

Ten aanzien van de gunning van projecten werd gesuggereerd de BBI-projecten te organiseren op de manier van de MATRA-projecten (in open rondes, tendering).

2. Samenwerking tussen ministeries

Er wordt geconstateerd dat de samenwerking tussen de ministeries niet optimaal is en dat een centrale coördinatie ontbreekt. De vraag is echter of men bedoelt dat het ontbreken van sturing is of een gebrek aan coördinatie. Sturing op het hoogste niveau is namelijk niet de opzet van het BBI geweest. Het BBI is in principe een samenwerkingsvorm van diverse ministeries.

Er werd ook gesuggereerd minder ministeries bij het BBI te betrekken, want dit zou efficiënter kunnen zijn. Ook werd gesuggereerd om na te denken over het ontkoppelen van biodiversiteitbeleid en armoedebestrijding (in ieder geval qua budgetten). In de plenaire terugmelding werd gesteld dat er in Nederland niet veel geld voor internationale biodiversiteit is buiten het OS-budget om. En het OS-budget heeft als primaire doelstelling de armoedebestrijding.

3. Samenwerking en communicatie met maatschappelijke partners

a. Communicatie

Bossenactiviteiten vinden niet altijd herkenbaar plaats onder de BBI-vlag. Dit heeft gevolgen voor het BBI voor wat betreft PR-effect. Opgemerkt wordt dat er actoren zijn bij wie het BBI nauwelijks bekend is. Feitelijk valt de uitvoering van het bossenbeleid onder BBI. Het BBI heeft een belangrijke interne functie maar naar buiten toe is het niet duidelijk geprofileerd. Daarom is goede communicatie rondom het BBI van belang. De BBI-nieuwsbrief wordt gelezen en als nuttig ervaren. In het bijzonder voor ambassadepersoneel is het een bron van informatie. Ook de website en de monitor worden geconsulteerd. Er wordt ook gewezen op het belang van een goede communicatie over de bossenproblematiek ter vergroting van het maatschappelijke bewustzijn hierover. Het regelmatig organiseren van bijeenkomsten door de BBI-themagroepen ziet men als een goede vorm om de betrokkenheid van het maatschappelijke middenveld te versterken; indien mogelijk, zou dit geïntensiveerd dienen te worden. Gesuggereerd wordt tussen de diverse BBI-themagroepen meer communicatie/wisselwerking te organiseren, want op dit punt lijkt de BBI-bossgroep op de andere BBI-themagroepen voor te lopen.

b. Rol van het bedrijfsleven

Bij de opzet en uitvoering van het BBI als totaalprogramma dient het bedrijfsleven een rol te hebben. Er zou ook meer 'overheid-uitvoerenden' contact moeten zijn. De VVNH relateert het belang van het BBI door op te merken dat zaken die de VVNH thans aanpakt (bijvoorbeeld om de import van illegaal hout tegen te gaan) ook gedaan zouden worden indien het BBI er niet was. De VVNH wil per 2009 70% duurzaam geproduceerd

hout gebruiken. Dat wordt een hele klus en daar zou men graag hulp bij hebben van de overheid. Benadrukt wordt dat de overheid meer op zulke initiatieven vanuit maatschappelijke actoren moet inspelen. De vraag van de overheid moet meer zijn: hoe kun je anderen faciliteren bij het behalen van de door die maatschappelijke actoren gestelde doelstellingen? De overheid zou meer moeten aanhaken bij autonome ontwikkeling van Nederlandse maatschappelijke organisaties. Als je als Nederlandse overheid de import van duurzaam geproduceerd hout wilt stimuleren, dan moet je als overheid samenwerken met de brancheorganisatie die daarover gaat: de VVNH. Een andere weg is er niet. Je kunt bijvoorbeeld voorlopers ondersteunen.

c. Participatie van het maatschappelijke middenveld

Diverse deelnemers vroegen zich af of en hoe het maatschappelijke middenveld bij het opstellen van BBI-II betrokken was. Voor veel spelers kwam het BBI nogal uit de lucht vallen. Een BBI-dag als deze wordt positief gewaardeerd, positiever dan vele andere BBI-bijeenkomsten. De overheid moet doorgaan met het consulteren van het 'middenveld'. Overheid heeft o.a. als taak: faciliteren en creëren van beleidskader en het beschikbaar stellen van middelen. Participatie van organisaties in het Zuiden is afwezig of onzichtbaar. Er zou naar moeten worden gestreefd om die organisaties bij het voorbereidings- en uitvoeringsproces te consulteren.

4. Relatie onderzoek-beleid

Er wordt aandacht gevraagd voor het versterken van de wisselwerking in de driehoek onderzoek-beleid-uitvoering. Hoe zal de kennisagenda van BBI-II worden opgesteld? De onderzoeksschool CERES streeft naar een duidelijker afstemming met het beleid. Dit sluit aan bij behoeften die ook in deze groep worden gesignaleerd. Volgens NWO is er ook een link tussen beleid en WOTRO. Dat geldt zeker voor het gebied van biodiversiteit. Er is bijvoorbeeld een thema 'environment and sustainability'. Er wordt gesuggereerd te streven naar een directere input bij beleidsthema invulling van organisaties als NWO. Meer algemeen dient het onderzoeksprogramma geformuleerd te worden als resultante van BBI-beleidsvragen.

Informatiebronnen

- **Lijst van BBI-bijeenkomsten, documenten en andere informatiebronnen**
 - Internationaal Beleidsprogramma Biodiversiteit 2002 –2006. Juni 2002
 - BBI Bulletins 1 t/m 5 (november 2003, februari 2004, april 2004, november 2004 en april 2005).
 - Verslag van de BBI-workshop gehouden op 15 april 2003. Ministerie van LNV, Den Haag.
 - Verslag Themabijeenkomst BBI “Bossen”, gehouden op 21 Oktober 2003. Ministerie van LNV. Januari 2004.
 - Beleidsmonitor Biodiversiteit. Zie <http://netherlands.biodiv-chm.org>
 - Proforis database. Zie: <http://www.proforis.nl>.
 - Impressies van de BBI Themamiddag: ‘Veel gedaan, veel te doen’. Madurodam, 11 mei 2004.
 - Verslagen Bossenoverleg op IUCN
 - Bijeenkomst. ‘Bossen, best belangrijk’: het Nederlandse EU-voorzitterschap en internationaal bosbeleid. 25 juni 2004. Ministerie van LNV. Den Haag
 - Beleidsbrief BBI. Tweede Kamer der Staten Generaal, 28450, nr.3. Augustus 2004.
 - Terugblik voortgang natuurdossiers tijdens het Nederlandse EU Voorzitterschap. 18 januari 2005.
 - Verslag. Werkbijeenkomst met maatschappelijke organisaties over BBI-Bossen. 30 november 2005 op IUCN Amsterdam.

- **Interne bijeenkomsten:**
 - BBI bijeenkomst op 10 juni 2003 in de Oostvaarderplassen
 - Verslag van de bijeenkomst voorzitters en secretarissen BBI-werkgroepen. 27 januari 2004, Den Haag.
 - BBI bijeenkomst op 2 september 2004 in Nieuwkoop.
 - Werkoverleggen Bossen Internationaal (2003, heden).

- **Bossen themagroepen en themabijeenkomsten**

Rondom een aantal bossenthema's zijn door LNV - samen met anderen - themagroepen en informatiebijeenkomsten georganiseerd waarbij vele stakeholders aanwezig waren, o.a.:

 - Kennisgroep Bossen en Klimaat. Zie <http://www.iac.wur.nl/cdmbos/>
 - Bijeenkomsten: Forest Landscape Restoration. Zie <http://www.tropenbos.org>
 - Bijeenkomst. Ervaringen met de verificatie en monitoring van de houtketen. Zie <http://www.tropischebossen.nl/netwerk/flegt.asp>
 - National Forest Programmes
 - Waardering en verbrede financiering van bos en natuur. Zie: www.naturevaluation.org

Bijlage 1: Prioritering bossendoelstellingen door de deelnemers

Tijdens de middag is de deelnemers gevraagd om met gekleurde stickers aan te geven welke doelstellingen naar hun inzichten in de toekomst meer, dan wel minder aandacht zouden moeten krijgen in het Nederlandse bossenbeleid. Men kon ook nieuwe doelstellingen toevoegen. Elke deelnemer ontving 2 groene stickers (= "meer aandacht") en 2 rode stickers (= "minder aandacht"), Het resultaat van deze "quick-scan" is in bijgaande tabel weergegeven.

Doelstelling	Meer aandacht	Minder aandacht
1. Mondiaal bindende afspraken bescherming en duurzaam gebruik van bossen	2	11
2. Regionale netwerken van beschermde bosgebieden	7	0
3. Integreeren van bossenprogramma's in armoedebestrijding	5	3
4. Nationale bossenprogramma's	2	2
5. In WTO- en ITTO-verband bevorderen duurzaam bosbeheer en legale houthandel	11	1
6. Graadmeters en indicatoren voor duurzaam bosbeheer in 2010	0	10
7. Waardering en beloning niet-vermarktbaar bosfuncties	4	4
8. Bevordering van duurzaam geproduceerd hout op Nederlandse markt	9	0
9. Assistentie aan landen voor duurzaam multi-functioneel bosbeheer	6	5
10. Bossenonderzoek en - onderwijs	5	6
Nieuw toegevoegd:		
• Bossen en MVO	6	0
Totaal gestickerd	57	42

Met inachtneming van de inherente beperkingen van een dergelijke "quick-scan" (representativiteit, nuance, etc.) valt over bovenstaande tabel het volgende op te merken:

- De deelnemers vinden dat de Nederlandse overheid minder energie zou moeten steken in het streven naar een mondiaal bindende afspraak over bossen en het ontwikkelen van graadmeters voor duurzaam bosbeheer.
- Men lijkt meer heil te zien in een grotere inzet in het verduurzamen van de internationale houtproductie- en handelsketen, zowel via regelingen in internationaal verband (WTO, ITTO, FLEGT) als in het bevorderen van duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt. Het suggereren van een nieuwe doelstelling "MVO en bossen" is hiermee in lijn.
- Deze uitkomsten sluiten ook goed aan bij de aanbevelingen van Groep 1 met betrekking tot Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en het versterken van de regionale en nationale niveaus in de bossendialoog.
- Er wordt ook meer aandacht gevraagd voor het versterken van regionale ecologische netwerken.
- Ten aanzien van de overige doelstellingen zijn de verhoudingen "meer aandacht versus minder aandacht" min of meer in evenwicht.